

Sygn. akt V CSK 172/08

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 23 października 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSN Marek Sychowicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa I. O.

przeciwko J. P., i in.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 23 października 2008 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 12 grudnia 2007 r.,

oddala skargę kasacyjną;

zasądza od I. O. na rzecz J. P. i R. P. kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 12 grudnia 2007 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki Iwony O. od wyroku Sądu Okręgowego w C. z dnia 22 sierpnia 2007 r., oddalającego powództwo o zasądzenie od pozwanych J. P., R. P. oraz „A.” R. i J. P., I. O. spółka jawna w C. w likwidacji kwoty 397,438,65 zł z odsetkami ustawowymi z tytułu udziału w zysku Spółki za 2005 r.

Podstawą wydania tego wyroku są następujące ustalenia. Powódka oraz pozwani J. i R. małżonkowie P. są współnikami pozwanej Spółki. Stosownie do umowy spółki powódka uczestniczy w zyskach i stratach Spółki w 50%. Według bilansu zysk Spółki za 2005 r. wyniósł 1.486.288,75 zł. Na poczet udziału w tym zysku powódka otrzymała zaliczki w kwotach 12.500 zł i 75.000 zł. W marcu 2006 r. pozwany P. przedstawił powódce rozliczenie za 2005 r., według którego „dochód” przypadający na rzecz powódki wyniósł 598.927,79 zł, z której to kwoty zapłacono zaliczki na poczet podatku w kwocie 108.740 zł i składki na ubezpieczenie w kwocie 4.649,14 zł. Wiele podmiotów zalega z zapłatą pozwanej Spółce należności za wykonane usługi, ale Spółka ma też zaległości płatnicze wobec wierzycieli. i Oddział Wojewódzki NFZ zażądał od Spółki kwoty 1.733.864 zł tytułem należności za 2004 r. i kwoty 1.754.721 zł tytułem należności za 2005 r. Rozliczenia z tytułu udziału w zyskach i stratach pozwanej Spółki dokonywane były pomiędzy pozwanym P. a mężem powódki K. O. Strony traktowały pozwaną Spółkę i inną spółkę o firmie „D.” jako jedno przedsiębiorstwo. Pozwany P. „z zysków pozwanej Spółki wypłacił sobie środki potrącając w ten sposób swoje wierzycielności do K. O. w kwocie 260.000 zł, przy czym zgody na takie działanie powódka nie potwierdziła”. Wiosną 2005 r. doszło między stronami do konfliktu. Pozwani P. wypowiedzieli umowę spółki na koniec 2005 r. i doszło do postawienia pozwanej Spółki w stan likwidacji.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał, że w czasie, gdy spółka jawna jest w likwidacji wypłata zysku dla współników nie może być dokonana. Interes wierzycieli spółki wyprzedza interes współników. Zrównanie roszczeń współników ze stosunku spółki i innych wierzycieli spółki spowodowałoby obejście

art. 82 § 2 k.s.h. Roszczenia wspólników ze stosunku spółki mogą zostać zaspokojone dopiero po pokryciu wszystkich zobowiązań spółki. Powództwo w stosunku do pozwanej Spółki jest zatem przedwczesne. Skoro powództwo w stosunku do pozwanej Spółki jest przedwczesne, to również przedwczesne jest powództwo w stosunku do pozwanych P.

Sąd Apelacyjny, odwołując się do poglądu wyrażonego w literaturze prawa handlowego, podzielił stanowisko zajęte w sprawie przez Sąd pierwszej instancji co do roszczenia powódki w stosunku do pozwanej Spółki. Odnośnie roszczenia adresowanego do pozwanych P. Sąd ten, mając także na względzie wypowiedzi przedstawicieli nauki prawa handlowego, stwierdził, że jest oczywiste i wynika z samej istoty spółki jawnej, iż wspólnicy mogą kierować roszczenia tylko wobec spółki a nie innych jej wspólników. Gwarancja wyrażona w art. 22 § 2 i art. 31 § 1 i 2 k.s.h. obejmuje jedynie zobowiązania z tzw. zewnętrznych stosunków prawnych, odrębnych od stosunku spółki i nie dotyczy roszczeń ze stosunku wewnątrzspółkowego. Pozwani P. nie mają zatem legitymacji biernej w sprawie o wypłatę udziału w zysku pozwanej Spółki (art. 52 § 1 k.s.h.). Oddalenie powództwa w tej części jest zatem także prawidłowe.

Od wyroku wymienionego na wstępie powódka wniosła skargę kasacyjną. Wyrok ten zaskarżyła w całości. Skargę kasacyjną oparła na podstawach: I. naruszenia przepisów postępowania – art. 386 § 2 w zw. z art. 202 zd. 2 k.p.c. poprzez pominięcie, że pozwana Spółka była niewłaściwie reprezentowana do dnia 24 stycznia 2007 r., a zatem nie miała zdolności procesowej i art. 380 k.p.c. wobec tego że Sąd Apelacyjny nie rozpoznał, mimo zaskarżenia, postanowień dowodowych wydanych przez Sąd pierwszej instancji i nie uwzględnił zarzutu przeprowadzenia sprekludowanych dowodów (art. 380 w zw. z art. 479¹⁴ k.p.c.) i II. naruszenia prawa materialnego poprzez 1) błędną wykładnię art. 82 w zw. z art. 52 i 51 k.s.h. przejawiającą się w przyjęciu, że roszczenie o wypłatę udziału w zysku za okres poprzedzający likwidację spółki jawnej nie jest w tym okresie wymagalne i nie może być dochodzone przed sądem, 2) błędną wykładnię art. 31 § 2 w zw. z art. 22 § 2 k.s.h., polegającą na przyjęciu, że pozostali wspólnicy spółki jawnej nie mają legitymacji biernej w sprawie o wypłatę udziału w zysku i 3) niezastosowanie art. 5 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. wobec pominięcia, że pozostali

wspólnicy za ten sam okres, za który powódka dochodzi wypłaty udziału w zysku, otrzymali taką wypłatę jak również nierozważnie konsekwencji zaspokojenia ewentualnych wierzycieli spółki przez wspólników solidarnie w sytuacji, gdy tylko niektórzy z nich otrzymali wypłatę z tytułu udziału w zyskach. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania względnie o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. 1. Jak wynika z akt sprawy, „A.” R. i J. P., I. O. spółka jawna w C. została dopozwana postanowieniem Sądu Okręgowego w C. z dnia 19 września 2006 r. Do dnia 24 stycznia 2007 r. Spółka ta nie dokonała żadnych czynności w sprawie ani nie zostały dokonane w sprawie żadne czynności z jej udziałem. Na rozprawę w dniu 24 stycznia 2007 r. stawił się likwidator reprezentujący Spółkę będącą już wówczas w likwidacji i od tej chwili reprezentuje ją w procesie. Nie zachodziła zatem niewłaściwa jej reprezentacja (art. 78 § 1 k.s.h.). Pozwana spółka, będąca spółką jawną, ma zdolność sądową i procesową (art. 65 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 § 1 i art. 4 § 1 pkt 1 k.s.h.). W postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji nie miała miejsca nieważność postępowania ani ze względu na brak zdolności procesowej pozwanej Spółki, ani ze względu na wadliwą jej reprezentację. Sąd Apelacyjny nieuchylając wyroku Sądu pierwszej instancji nie naruszył zatem art. 386 § 2 k.p.c.

2. Zarzucając Sądowi Apelacyjnemu nierozpoznanie postanowień dowodowych podjętych przez Sąd pierwszej instancji i nieuwzględnienie zarzutu przeprowadzenia przez ten Sąd sprekludowanych dowodów, skarżąca nie wskazała jakich postanowień i jakich dowodów zarzut ten dotyczy. Poza tym, nie podjęła nawet próby wykazania, że zarzucane uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Dla wykazania tego nie jest wystarczające ogólne stwierdzenie, że postanowienia dowodowe „miały wpływ na dokonanie ustaleń faktycznych sprawy”. Tak więc niezasadny jest także zarzut skargi kasacyjnej naruszenia art. 380 k.p.c. i tego przepisu w zw. z art. 479¹⁴ k.p.c.

II. 1. Jak stanowi art. 82 k.s.h., od chwili otwarcia likwidacji spółki jawnej z majątku spółki spłaca się przede wszystkim zobowiązania spółki oraz pozostawia

się odpowiednie kwoty na pokrycie zobowiązań niewymagalnych lub spornych (§ 1), a pozostały majątek dzieli się między wspólników stosownie do postanowień umowy; w przypadku braku stosownych postanowień umowy spłaca się wspólnikom udziały; nadwyżkę dzieli się między wspólników w takim stosunku, w jakim uczestniczą oni w zysku. (§ 2). Z przepisu tego wynika, że wyróżniono w nim zobowiązania spółki – które spłaca się przede wszystkim – a wspólnikom przyznano prawo do udziału w nadwyżce pozostałej po spłaceniu tych zobowiązań (pomniejszonej o kwoty pozostawione na pokrycie zobowiązań niewymagalnych lub spornych) i po ewentualnym spłaceniu udziałów wspólników. Przez zobowiązania spółki – jako przeciwstawione należnościom przysługującym wspólnikom z nadwyżki, o której mowa, należy rozumieć zobowiązania spółki wynikające z jej stosunków „zewnątrznych”, tj. wobec jej wierzycieli niebędących wspólnikami jak i wierzycieli będących wspólnikami, gdy zobowiązania nie wynikają ze stosunku spółki. W toku postępowania likwidacyjnego zobowiązania spółki wobec tych wierzycieli powinny być zaspokojone „przede wszystkim” (w pierwszej kolejności). Oznacza to, że dopiero po ich zaspokojeniu możliwe jest zaspokojenie zobowiązań wynikających ze stosunku spółki. Do takich zobowiązań należą m.in. zobowiązania z tytułu udziału wspólników w zyskach spółki (art. 51 § 1 i art. 52 § 1 k.s.h.) i to niezależnie od tego, czy zobowiązania te powstały przed, czy po otwarciu likwidacji. Wspólnicy mogą dochodzić swych roszczeń z tego tytułu dopiero przy podziale nadwyżki pozostałej w wyniku spłacenia zobowiązań wynikających ze stosunków „zewnątrznych” spółki, pozostawienia odpowiednich kwot na pokrycie zobowiązań niewymagalnych lub spornych i ewentualnego spłacenia udziałów wspólników (art. 82 § 2 zdanie trzecie k.s.h.). Celem takiej regulacji jest doprowadzenie w czasie likwidacji spółki przede wszystkim do zaspokojenia jej wierzycieli, których zobowiązania wynikają ze stosunków „zewnątrznych” spółki, za które ponoszą solidarną odpowiedzialność spółka i wspólnicy (art. 22 § 2 k.s.h.). Dopuszczenie możliwości wcześniejszego zaspakajania wspólników mogłoby spowodować, że majątek spółki niewystarczyłby na zaspokojenie innych wierzycieli spółki. Wprawdzie w takim wypadku mogliby oni poszukiwać zaspokojenia z majątku wspólników (art. 22 § 2 w zw. z art. 31 § 1 k.s.h.), ale nie ulega wątpliwości, że pozbawienie ich zaspokojenia z majątku spółki

może ograniczyć możliwość ich zaspokojenia lub w ogóle pozbawić zaspokojenia i to w sytuacji, gdy wspólnicy odpowiedzialni za te zobowiązania uzyskaliby zaspokojenie swoich wierzytelności wobec spółki.

Należy dodać, że nie zachodzi wyrażona w skardze kasacyjnej obawa przedawnienia się roszczenia powódki o wypłatę przez spółkę jej udziału w zysku (art. 52 § 1 k.s.h.). Jeżeli nie uległo one przedawnieniu przed otwarciem likwidacji spółki, jego bieg ulega swoistemu zawieszeniu w czasie od otwarcia likwidacji do podziału nadwyżki, o którym mowa w art. 82 § 2 k.s.h., gdyż w tym czasie nie mogło ono być dochodzone.

2. Trafnie Sąd Apelacyjny przyjął, że z istoty spółki jawnej wynika, iż roszczenia wynikające ze stosunku spółki – a typowym takim roszczeniem jest roszczenie o wypłatę udziału w zysku (art. 51 § 2 i art. 52 § 1 k.s.h.) – wspólnicy mogą kierować tylko wobec spółki. Zasady tej nie zmienia art. 22 § 2 k.s.h. Według tego przepisu każdy wspólnik odpowiada za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem solidarnie z pozostałymi wspólnikami oraz ze spółką, z uwzględnieniem art. 31 k.s.h., który przewiduje tzw. subsydiarną odpowiedzialność wspólnika. Ustanowiona w art. 22 § 2 k.s.h. odpowiedzialność wspólnika za zobowiązania spółki dotyczy zobowiązań, które może zaciągać spółka w ramach przyznanej jej zdolności (art. 8 w zw. z art. 4 § 1 k.s.h.). Zdolność ta obejmuje zaś stosunki „zewnątrzne”, tj. zachodzące pomiędzy spółką a jej kontrahentami. Wspólnik odpowiada zatem solidarnie wraz ze spółką za zobowiązania spółki wynikające z tych stosunków. Przyznana spółce jawnej zdolność do zaciągania zobowiązań nie obejmuje stosunków „wewnątrzspółkowych” i przewidziana w art. 22 § 2 k.s.h. odpowiedzialność wspólnika za zobowiązania spółki wynikające z tych stosunków nie rozciąga się na te zobowiązania, nie rozciąga się więc na zobowiązanie spółki do wypłaty wspólnikowi udziału w zysku.

Jak trafnie zauważono w piśmiennictwie z zakresu prawa handlowego pozostali wspólnicy mogą po rozwiązaniu spółki jawnej (art. 84 § 2 k.s.h.), jeżeli tak stanowi umowa spółki, odpowiadać – według zasad określonych w umowie – wobec jednego ze wspólników za długi spółki wynikające także ze stosunku spółki.

Stanowisko zajęte wyżej w pkt 1 i 2 odpowiada poglądom wyrażonym w doktrynie prawa handlowego i to nie tylko na gruncie przepisów kodeksu spółek handlowych, ale także na tle odpowiadających im przepisów kodeksu handlowego (art. 85 § 1, art. 137 § 1 i 2). Skarżąca nie dostarczyła argumentów wystarczających do ich podważenia. Podstawa skargi kasacyjnej, którą jest zarzut naruszenia wskazanych w niej przepisów kodeksu spółek handlowych, nie jest uzasadniona.

3. Powódka, nie posiadając uprawnienia do dochodzenia udziału w zysku tak od pozwanej Spółki będącej w likwidacji przed podziałem nadwyżki, o którym mowa w art. 82 § 2 zdanie trzecie k.s.h., jak i od pozostałych wspólników, nie może skutecznie powoływać się na art. 5 k.c., jako na przepis przyznający jej to uprawnienie. Zgodnie bowiem z powszechnie rozumianym znaczeniem art. 5 k.c., jego zastosowanie nie może doprowadzić do nabycia (ani utraty) prawa podmiotowego. Zarzut naruszenia art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie nie stanowi zatem uzasadnionej podstawy skargi kasacyjnej.

Jak wyżej wskazano, powódka będzie mogła dochodzić udziału w zysku za 2005 r. przy podziale nadwyżki, o którym mowa w art. 82 § 2 zdanie trzecie k.s.h., a w wypadku, gdy przewiduje to umowa spółki będzie też mogła po rozwiązaniu spółki wystąpić z odpowiednim roszczeniem w stosunku do pozostałych wspólników. Jeżeli niewypłacenie powódce udziału w zysku było wynikiem czynu niedozwolonego pozostałych wspólników, w wyniku którego powódka poniosła szkodę – co zdaje się wynikać z jej twierdzeń – powódce przysługuje roszczenie o naprawienie tej szkody (art. 415 k.c.). O skuteczności wystąpienia z takim roszczeniem oczywiście decydować będzie udowodnienie przez powódkę jego przesłanek (art. 6 k.c.).

Wobec powyższego, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i stosownie do art. 108 § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 109 § 2 i art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 13 ust. 4 pkt 2 i § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy

prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.) orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.